

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Гужви Ольги Олександрівни на тему:

*«Історичне варіювання дискурсивних стратегій увічливості чоловіків
в англомовних жіночих романах XVIII – XXI ст.»*,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Показовою віхою розвитку сучасної лінгвістики є не тільки її антропоцентризм, але й поєднання наукових парадигм, тобто застосування теоретичних та методологічних засад суміжних дисциплін, зокрема соціології, соціолінгвістики, психології, лінгвокультурології тощо. Саме на такій поліпарадигмальності базується представлена до рецензування робота Гужви О. О. «Історичне варіювання дискурсивних стратегій увічливості чоловіків в англомовних жіночих романах XVIII – XXI ст.», де вдало поєднані лінгвопрагматичний, культурологічний та когнітивно-дискурсивний підходи до вивчення категорії ввічливості як універсальної категорії, яка базується на комунікативній свідомості певного етносу. Саме цей вектор перш за все визначає **актуальність** дослідження. Проблематика поглиблюється увагою до гендерної стереотипізації мовленнєвої поведінки ввічливої дискурсивної особистості у діяхронічному аспекті. За окресленого дисертанткою комплексного підходу до аналізу актуальності набуває визначення історично та етнічно зумовлених стратегій ввічливості маскулінної дискурсивної особистості з огляду на специфічність їх репрезентації в романах авторів протилежної статі, що є **об'єктом** дослідження. **Предмет** дослідження визначає **мету** роботи, спрямовану на визначення комунікативно-прагматичних характеристик стратегій увічливості маскуліного екзостереотипу та виявлення тенденцій їх історичного варіювання в англомовних жіночих романах, що представлені у часовому вимірі з XVIII по XXI століття.

Чітке розуміння мети та завдань роботи визначило її архітектоніку: розробка комплексної методики та алгоритму дослідження діяхронічного варіювання стратегій увічливості мовної особистості на засадах когнітивно-прагматичних принципів увічливості як соціально-культурної категорії (розділ 1); визначення репертуару стратегій увічливості у жіночому романі із встановленням історичного інваріанту та засобів реалізації сталих стратегій у ситуаціях спілкування, які різняться за параметрами гендеру, статусу та соціальної ролі (розділ 2); побудова моделі увічливого чоловіка у художньому дискурсі XVIII-XXI століть на основі аналізу засобів реалізації стратегій увічливості в історичному вимірі (розділ 3). На наш погляд, така структура дисертації оптимально слугує доведенню наукової слушності положень, що вивчаються.

Детально розроблена авторкою комплексна методика, належне теоретичне обґрунтування та встановлення інвентарю стратегій увічливості на основі теорій лінгвоперсонології, соціопрагматики і гендерної стереотипізації, що уможливило з'ясування екзостереотипу увічливого чоловіка в жіночих романах в історичній динаміці, робить рецензовану працю самостійною та науково вагомою за концепцією і реалізацією.

Варто відмітити високий рівень інтерпретації ілюстративного матеріалу з акцентуванням уваги саме на лінгвальних маркерах реалізації стратегій увічливості. На нашу думку, цінними також є розвідки авторки у розробці психологічних та соціокультурних засад гендерної стереотипізації дискурсивної особистості, що дозволило дійти висновку про нормативний характер гендерних стереотипів. На схвалення заслуговує ретельний аналіз емпіричного матеріалу, який верифікований статистичними методами. За результатами кількісної обробки даних, які представлені у таблицях та графіках, виявлено найбільш частотні стратегії увічливості у дискурсі чоловіків та зміни у їх використанні в окремі історичні періоди. Значний спектр параметрів аналізу матеріалу, зокрема за гендерними, статусними,

рольовими, культурними, національними ознаками, уможливив ґрунтовність та надійність висновків.

Ознайомившись з основною частиною дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому **наукову новизну**:

По-перше, заслуговує наукової уваги розроблений авторкою концептуальний підхід до аналізу, що інтегрує основні положення комунікативної, прагматичної та функціональної лінгвістики, теорії дискурсу, когнітології з урахуванням набутків культурної лінгвістики, соціопрагматики і теорії гендерної стереотипізації.

По-друге, у роботі визначено дискурсивну особистість увічливого чоловіка як екзостереотип, тобто відображені у британських жіночих романах уявлення про стереотипну комунікативну поведінку представників іншої статі.

По-третє, цінним є категоризація ввічливості через призму когнітивно-дискурсивного аналізу. Увічливість схарактеризовано як культурно закорінену регулятивну комунікативну категорію, реалізовану у стратегіях зближення й дистанціювання, що є соціально й культурно зумовленими та історично змінними.

По-четверте, авторка довела, що обрання релевантних засобів реалізації стратегій увічливості залежить від домінуючих правил моралі й етикету, прийнятих в британському суспільстві певного періоду; від конфігурації ролей комунікантів та від інтенції мовця у конкретній ситуації спілкування.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам і повністю відображені у положеннях, які виносяться на захист.

Теоретичне значення роботи полягає у встановленні особливостей реалізації стратегій увічливості в контексті когнітивно-дискурсивної

парадигми, що є певним внеском у прагмалінгвістику, комунікативну лінгвістику, теорію дискурсу. Залучення доробку теоретичних та методологічних засад суміжних дисциплін робить дослідження значущим для гендерології, соціолінгвістики, лінгвокультурології.

Практична цінність вбачається у можливості подальшого теоретичного й емпіричного дослідження заявленої проблеми. Результати можуть бути використані у лекційних і практичних курсах зі стилістики, теоретичної граматики, загального мовознавства; спецкурсах із проблем інтерпретації тексту, лінгвопрагматики, прагматики міжкультурної комунікації, а також у практиці викладання філологічних дисциплін для розвитку фахових компетентностей студентів.

Належне теоретичне обґрунтування, репрезентативний емпіричний корпус (дискурсивні фрагменти, що містять 1741 висловлення, дібраних методом суцільної вибірки з англomовних художніх творів британських жінок-письменниць XVIII, XIX і XX – XXI ст. загальним обсягом 10362 стор.), його аналіз із застосуванням сучасних лінгвістичних та статистичних методів, а також послідовні, логічні й несуперечливі етапи процедури дослідження забезпечують **достовірність** та **надійність** результатів.

Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 16 публікаціях, з них 4 статті надруковано у фахових наукових виданнях України, 1 публікація у закордонному періодичному науковому виданні та 11 тез у матеріалах конференцій. Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що тут відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого О. О. Гужвою дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У першому теоретичному розділі авторка залучає ідеї культурної лінгвістики /cultural linguistics (F. Sharifian, 2011, 2017) для аналізу категорії увічливості, ключової для проведеного дослідження. Чому авторка обрала саме цей підхід, а не більш розповсюджену теорію лінгвокультурології? Хотілося б почути аргументи дисертантки на користь такого вибору.

2. О. О. Гужва вивчає когнітивно-прагматичні характеристики дискурсивної особистості увічливого чоловіка. Остання, як відомо, передбачає опис невербальної складової у її структурі (Н. В. Петлюченко, 2009; Л. В. Солощук, 2009). У розділі 2 дисертації авторка стверджує, що у XVIII ст. цей компонент є «найбільш продуктивним» (с. 109). Що дає підстави такого ствердження і чи насправді невербальний компонент є настільки важливою характеристикою ввічливої комунікативної поведінки стереотипного британця?

3. Загальною тенденцією, виявленою авторкою в процесі вивчення діахронічного варіювання засобів реалізації стратегій увічливості в дискурсі чоловіків XVIII – XXI ст., є превалювання стратегій зближення. Разом з тим, низка дослідників (P. Brown, S. Levinson, 1987; M. Stewart, 2005; R. J. Watts, 2003) описує стиль спілкування британської лінгвокультурної спільноти як такий, що орієнтовано на ввічливість дистанціювання. Наскільки корелюють висновки авторки з висновками інших дослідників?

4. Описуючи маскулінний екзостереотип увічливого британця залежно від гендерної ролі його адресата, дисертантка спочатку наводить його типові риси у спілкуванні з жінками, а потім із чоловіками. Відповідно, у додатках було б доцільним спочатку навести дані обчислювань вживання стратегій увічливості у кросгендерному спілкуванні адресатів-чоловіків, а потім у моногендерному спілкуванні, а не навпаки, як це зроблено зараз. Крім того, у роботі трапляються поодинокі хибодруки (с. 102, 120, 145, 153).

Висловлені зауваження й побажання жодним чином не знижують загальну позитивну оцінку результатів здійсненого дослідження, яке вважаємо завершеною, самостійною науковою працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливу наукову проблему.

Таким чином, детальне знайомство з текстом представленої до захисту праці, авторефератом і фаховими публікаціями дає всі підстави вважати, що дисертаційне дослідження О. О. Гужви «Історичне варіювання дискурсивних стратегій увічливості чоловіків в англomовних жіночих романах XVIII – XXI ст.» відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри перекладу
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

Тетяна ЧРДІЛЕЛІ

Підпис Тетяни ЧРДІЛЕЛІ засвідчую

Вчений секретар

Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

Відсутня підпис
В.О. вченого секретаря

13.10.2020р.

С.В. Богданенко